

174142

HZ. MUHAMMED
VE
EVRENSEL MESAJI
SEMPOZYUMU
20-22 NİSAN 2007

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Mahfuz Söylemez

Türkiye Elyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	174142
Tas. No:	297.92 HAZ.M

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları: 2

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Dizgi Kapak: İslâmî İlimler Dergisi
Baskı, kapak baskı, cilt: Özkan Matbaacılık
Birinci Basım: Aralık 2007

ISBN: 978-975-98073-3-7

İslâmî İlimler Dergisi Yayınları
Yeniyol Mahallesi 1.Gazi Sok. No:9/2 ÇORUM
Web: islamilimlerdergisi.com
Tif: 0 364 224 81 18
e-posta: islami_ilimlerdergisi@yahoo.com

Her yazının dil ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

IV. OTURUM: HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINDAN KESİTLER

HZ. PEYGAMBER'İN ÇOK KADINLA EVLİLİĞİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Adnan DEMİRCAN*

Giriş

Batıya ait değerlerin hayatımıza hâkim olması sonucu günümüzde Hz. Peygamber'in evliliklerine yönelik ban eleştiriler ortaya çıkmış ve bu eleştirilere cevap niteliğinde çeşitli makaleler ve kitaplar yazılmıştır.¹ Hz. Peygamber'e yöneltilen eleştirileri irdelediğimizde bunların, çoğunlukla ideolojik sebeplerle ortaya çıktığı görülmüştür.

Yaşadığı dönemde Hz. Peygamber'in evlilikleriyle ilgili en önemli tartışma, evlatlığı Zeyd b. Hârise'den boşanan, halası Ümeyme bt. Abdulmüttalib'in kızı Zeyneb bt. Cahğ ile yaptığı evlilik etrafında meydana gelmiştir. Günümüzde ise Hz. Peygamber'in evlilikleri bağlamında en çok gündeme getirilen konulardan biri, onun birden fazla kadınla evlenmesi, diğeri ise küçük yaşta Hz. Âişe ile evlilik yapmasıdır. Hz. Âişe'nin yaşı sebebiyle ileri sürülen eleştirilerin, Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde gündeme gelmemiş olması, buna benzer evliliklerin Araplar arasında makul görüldüğünü göstermektedir. Öte yandan Âişe'nin yaşı olarak zikredilen rakamların kesin olmadığını, bununla birlikte onun, -dönemin örfüne göre- evlenebilecek yaşta olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Âişe ile evliliği etrafında ortaya çıkan ban olumsuz değerlendirmelerin esas sebebi; olayın günümüz değerleriyle yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Bugün, insanın hayata hazırlanması için alması gereken eğitim ve kendisini evliliğe hazır hissetmesi, daha uzun bir zaman gerektirmektedir. Oysa Hz. Peygamber döneminde insanlar, kendilerini evliliğe daha erken hazır hissediyorlardı.

* Prof. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Bu hususta tespit ettiğimiz bazı kttaplar şunlardır: Hoşafçı, Tahir, Hz. *Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi*. 2. B., Nizam Yayınevi, İstanbul 1982 (3. B., Nizam Yayınevi, İstanbul 1983); Korok. Daniş Remzi, *Hazreti Muhammed Niçin Çok Evlendi*, İstanbul 1946; Oral, Fuat Siireyya. Hz. *Muhammed Niçin Çok Evlendi: Sebep ve Hükmetleri*, Kanca Mat., Ankara 1957; Sabuni. M. Ali, *Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi*, Pctek Yayınları, İstanbul 1983; Sawaf, M. Mahmud, *Resulullah'ın Pak Zevceleri ve Birkaç Oluşunun Hükmeti*, (Çev.: Ali Arslan), Nur Yayınları, Ankara 1966; Ulvan, Abdullah Nasih, *İslam'da Dört Evlilik ve Rasulallah'ın Çok Evlenmesindeki Hükmetler*, (Çev.: İsmail Hakkı Sezer), Uysal Kitabevi, Konya 1985; Vicedani, Ebu Rıdvan Mustafa Sadık, Hz. *Muhammed Niçin Çok Evlendi?*, (Sad.: Ahmet Karadut), Orhaniye Mat., İstanbul 1928 (Diyaret İğleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982; Dfyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992). Bazı makaleler ise şunlardır: Akgül, Muhittin. "Hz. Peygamber'in Evlilikleri Üzerine Bir İnceleme", *Elcev Akademik Dergisi*, 1/4, Ankara 1999; Hamidullah, Muhammed, "Hz. Muhammed (s.a.s.) Niçin Çok Kadınla Evlendi?". (Çev.: İbrahim Cenan), *İslam'ın İlk Emri Oku*, 7/79. Konya 1968; Hüfi. Ahmed, "Peygamber Efendimiz'in Çok Evlenmesinin Sebep ve Hükmetleri", Çev.: Mehmet Çiftçi, *İslam'ın İlk Emri Oku*, 14/164, Konya 1976; Sevencan, Kadir, "Peygamber Efendimiz'in Çok Evlenmesinin Sebep ve Hükmetleri", *İslam'ın İlk Emri Oku*, 6/69. Konya 1967.

Tevrat'ta Hz. Süleyman'ın 700'ü kral kızı, 300'ü cariye olmak üzere, 1000 kadınla evlendiği anlatılır.² Soylenenin doğruluğu bir yana, bunun Kutsal Kitap'ta yer alması, çok kadımla evlilik uygulamasının Yahudiliğe göre meşruiyeti açısından önemlidir.

6. Unutulmaması gereken bir husus da Hz. Peygamber'in evlilik hayatının çoğunu tek eqli olarak geçirmiş olmasıdır. Bilindiği gibi Hz. Hadice ile yaptığı ilk evlilik, onun vefatına kadar devam etmiş; Hz. Hadice'nin vefatından sonra çocuklarının bakımı ile ilgilenmesi için yaşı epey ilerlemiş olan Sevde bt. Zem'a ile evlenmiş; bir süre onunla da tek eqli olarak yaşamış; diğer evliliklerini ise daha sonra yapmıştır.

7. Hz. Peygamber'in evliliklerinden söz ederken evliliğin diğer tarafı olan kadınlardan da birkaç cümleyle söz etmek gereldir. Hz. Peygamber'in evliliklerine yönelik eleştiri yapanlar, evlendiği hanımların durumunu dikkate almadan sanki cinsel tatmin amacı dışında herhangi bir sebep olmaksızın evlilikler yaptığı tarzında değerlendirmeler yapabilmektedirler. Bilindiği gibi Resûlullah dönemi dâhil olmak üzere İslâm tarihi boyunca Hz. Peygamber'in hanımlarının Müslümanların nazarında seçkin bir konumları olmuştur. Zira onlar, müminlerin anneleridir.³ Bu imtiyazın, Allah'a ve Resûlüne samimiyetle iman etmiş mümin bir kadın için ne kadar önemli olduğu tahmin edilebilir. Hz. Peygamber'in hanımları, Resûlullah'la evli iken tahyir ayetiyle⁴ istedikleri takdirde ondan ayrılmakla muhayyer bırakıldıkları halde Allah ve Resûlünü seçmişlerdir. Hz. Ömer döneminde atıyye dağıtımı sırasında Hz. Peygamber'in hanımlarına diğer Müslümanlardan daha fazla pay ayrılması, onlara verilen değer bir tezahürdür.

B. Hz. Peygamber'in Yaşadığı Donemde Çok Kadımla Evlilik

Hz. Peygamber'in evliliklerinin tarihi bağlamını doğru anlayabilmek için Araplardaki çok kadımla evlilik muessesesi üzerinde birkaç cümleyle durmak gereldir:

Araplarda çok kadımla evlilik, genellikle orta ve üzeri yaşlardaki erkekler arasında görülmektedir. Çok kadımla evliliğin en önemli sebepleri arasında dul kalan kadınlar için sosyal himaye sağlamak, kabileler arasındaki ilişkileri geliştirmek, çok erkek çocuk sahibi olmak gibi gerekçeler zikredilebilir. Çok kadımla evliliğin sebepleri irdelendiğinde cinselliğin ilk sırada olmadığı görülecektir. Cinsellik için evlilik yapmak isteyen birisinin daha az masrafla cariyeler edinmesi pekâlâ mumkiundu. Dolayısıyla çok kadımla evliliğin bir sosyal

2 I. Krallar 11/3.

3 Ahzâb 33/6.

4 'Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükafat hazırlamıştır.' (Ahzâb 33/28-29).

itibar, sorumluluk ve maddî imkân meselesi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Öte yandan çok kadınla evliliğin Arap toplumunun sosyal yapısının ve Arap yaşantısının gerekli kaldığı bir uygulama olduğu söylenebilir.

Arap toplumunda çok kadınla evlilik yapmak için maddî açıdan güçlü olmak gerektiği gibi bu tür evlilikleri, özellikle lider konumundaki insanların yaptığı bilinmektedir. Zira çok kadınla evlilik, sosyal, siyasi ve ekonomik konumun gerektirdiği bir yükümlülüktü. Hz. Peygamber'in evlilik hayatının büyük bir kısmını tek eşli olarak geçirmesi ve çok kadınla evliliklerini Medine'de, lider olduğu dönemde yapmış olması bundan dolayıdır.

Araplarda evlilik, kadınlar için ekonomik ve sosyal güvencedir. Erkeklerin bile bir kabileye bağlı olmadan yaşamadıkları bir toplumda kadınlar için evlilik, bir himaye imkânıdır. Bir kadın ya evlilik sayesinde ya da ailesinin himayesi altında sosyal korumaya sahip oluyordu. Kocasını ölen veya boşanan bir kadının, kısa süre sonra bir başka erkekle evlenmesi kadının çocukları ya da yakınları tarafından yadırganmazdı. Evlilik, çoğunlukla kabile içinden (endogamy), zaman zaman da kabile dışından kişilerle (exogamy) yapılıyordu.⁵

Araplarda kadına sağlanan korumanın ona duyulan saygının bir gereği olduğu düşünülmemelidir. Bunun temel nedeni, kabilenin şerefini korumaktır. Dönemin koşullarına göre sosyal güvenceye kavuşabilmek için evlenmek zorunda olan dul bir kadının ikinci eş olma dışında evlilik yapma şansı zayıftı. Böyle bir kadının bekâr bir erkekle evlenmesi, özel koşullar dışında zordu. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse evlenme imkânına sahip bekâr bir erkeğin, genç bir kız yerine dul bir kadınla evlenmesi olağan bir durum değildi.⁶

Kocasını vefat eden çocuklu bir kadın, -öz babalarının yerini tutmasa da- çocuklarının baba şefkati ve eğitimi ile büyümeleri için evliliği gerekli görebiliyordu. Bu durumdaki kadınlar, çoğu zaman evlatlarına babalık yapabilecek bir kişiyi tercih ediyorlardı. Öte yandan Arap örfüne göre çocuklar, babaya ait kabul edildikleri için ölen kişinin çocukları, kabilesinden yakın akrabalarının koruması altında olurdu. Ekonomik imkânların kısıtlı olduğu ve yetimlerin babalarından kalan mallarının yeterli olmadığı durumlarda kadın, çocuklarının koruma altına girmesi için evlenmeyi gerekli görür; ya da çocukları, müteveffa kocasının akrabaları tarafından korunan bir kadın, evlenmeyi sosyal güvence olarak değerlendirirdi. Dul kalan kadının, çocuklarını koruma altına alabilecek bir kişiyle evlenmesi, onlardan ayrılması ihtimalini de ortadan kaldırır.⁷

C. Hz. Peygamber'in Evlilikleri

Bazı farklı rivayetlere rağmen Hz. Peygamber'in yaptığı evlilikler kısaca şöyledir:

5 Demircan, s. 28.

6 Demircan, s. 28-29.

7 Demircan, s. 29.

1. Resûlullah (s), ilk evliliğini Hadice bt. Huveylid ile 25 yaşında yapmıştır. İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hadice'den olmuştur. Hz. Peygamber, Hz. Hadice'yle evli bulunduğu sürece tek eşli kalmıştır.

2. Hz. Hadice'nin vefatından sonra Hz. Peygamber, Mekke'de Sevde bt. Zem'a ile evlenmiştir. Evlendiklerinde Sevde, yaşı ilerlemiş bir hanımdı. Hz. Peygamber üç yıl kadar sadece Sevde ile evli kalmıştır. Medine'de Bedir savaşından sonra Sevde'yi ric'i talakla boşamış; ancak Hz. Peygamber'e onu bain talakla boşamaması için çok ısrar edip yalvarması üzerine evliliği devam ettirmiştir.⁸

3. Bundan sonra Hz. Peygamber, daha önce başka bir evlilik yapmamış olan Hz. Âişe ile evlenmiştir. Hz. Âişe, yakın arkadaşı Ebû Bekr'in kızı olup İslâm tarihinde iz bırakmış kadınlardan biridir. Hz. Peygamber'in hadislerinin önemli bir kısmı ondan nakledilmiştir.

4. Hz. Peygamber, Hz. Âişe'den sonra, Hz. Ömer'in dul kalan kızı Hafsa ile evlilik yapmıştır.

5. Hafsa'dan sonra evlendiği Zeyneb bt. Huzeyme el-Hilâliyye iki ya da üç ay sonra vefat etmiştir.

6. Hz. Peygamber, Hafsa ile evliliğinden yaklaşık bir yıl sonra Ümmü Seleme ile evlenmiştir. Ümmü Seleme, Habeşistan'a hicret eden, İslâm uğrunda pek çok sıkıntılara katlanan dul bir hanımdı. Kocasını vefat ettiğinde birçok çocuğu olan Ümmü Seleme aynı zamanda hamileydi. Çocuğunu doğurduktan sonra Hz. Peygamber, sıkıntı içinde olan Ümmü Seleme'ye evlenme teklif etti. Ümmü Seleme, başta çocuklarının çokluğunu, yaşlılığını ve kıskançlığını ileri sürerek teklifi kabul etmek istememişse de Hz. Peygamber evlilik teklifini yenileyince onunla evlenmeyi kabul etmiştir.

7. Hz. Peygamber'in, Mustalık oğullarından Cüveyriye bt. el-Hâris ile evliliği Mustalık oğulları gazvesinden sonra meydana gelmiştir. Cüveyriye, savaşta ele geçirilen esirler arasındaydı. Hz. Peygamber'in evlilik teklifini kabul edince onu azat ederek kendisiyle evlendi. Bunun üzerine bütün Müslümanlar, ellerinde bulunan Cüveyriye'nin akrabalarını serbest bıraktılar.

8. Zeyneb bt. Cahş, Hz. Peygamber'in halasının kızı olup Hz. Peygamber'in isteğiyle evlatlığı Zeyd b. Hârise ile evlenmişti; ancak aralarında geçimsizlik meydana gelince ayrıldılar. Ayrılmalarından sonra Hz. Peygamber, -Arap örfüne uygun olmadığı halde- Zeyneb ile evlendi. Allah'ın emriyle gerçekleşen⁹ bu evlilik, -örfe aykırı olduğu için- o dönemde İslâm düşmanları tarafından eleştirilmiştir.

8 İbn Habîb, s. 80.

9 Bk. Ahzâb 33/37.

9. Reyhâne bt. Zeyd b. Amr,¹⁰ Kurayza oğulları kuşatmasından sonra ele geçirilen esirler arasındaydı. Nadîr oğullarından olmakla birlikte Kurayza oğullarından bir kişiyle evli olması sebebiyle Kurayza oğullarına nispet edilir. Hz. Peygamber, payına düşen Reyhâne'ye, Allah'ı ve Resûlünü seçmesi halinde evlenme teklif etti. Kabul edince de kendisini azat ederek mihrini verip nikâhladı. Hz. Peygamber'in veda haccı dönüşü vefat etti ve Bakî' mezarlığına defnedildi. Hz. Peygamber'in onu bir defa ric'î talakla boşadığı, çok ağlaması üzerine onunla barıştığı nakledilir. Ayrıca Resûlullah'ın (s) onu, azat edip evlenmek ve cariyesi olarak kalmak hususunda muhayyer bıraktığı, cariyeye kalmayı seçtiği de rivayet edilir.¹¹

10. Hz. Peygamber'in hanımlarından biri olan Safiyye, Hayber savaşında ele geçirilen esirlerdendir. Babası, Hendek savaşı sırasında Medine'ye saldıran kabileleri organize edenlerden biri olan Nadîr oğullarının lideri Huyey b. el-Ahtab'tır. Savaştan sonra Hz. Peygamber'in evlilik teklifini kabul edince evlilikleri gerçekleşmiştir.

11. Hz. Peygamber'in evlendiği hanımlardan biri de Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe'dir. Habeşistan'da kocası Ubeydullah b. Cahş'ın irtidat etmesinden sonra dul kalması üzerine Hz. Peygamber, Necaşî'ye haber göndererek onu kendisiyle evlendirmesini istemiştir.¹²

12. Mariye, Hz. Peygamber'in çevre devletlerin hükümdarlarını İslâm'a davet etmek üzere gönderdiği elçi ile birlikte Mısır Mukavkısı tarafından gönderilen hediyeler arasında bulunan Kıptî asıllı bir cariyedir. Hz. Peygamber, Mariye'yi kendisine almış; kız kardeşi Sîrîn'i ise Hassân b. Sâbit'e hediye etmiştir.¹³ Müslüman olan Mariye, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in annesidir.

13. Hz. Peygamber'in bundan sonra evlendiği kadınlardan biri, Zeyneb bt. Huzeyme'nin anne bir kardeşi Meymûne bt. el-Hâris el-Hilâliyye'dir.

14. Hz. Peygamber'in boşadığı iki hanımdan birisi Fâtıma bt. ed-Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbiyye'dir.

15. Boşadığı bir diğer hanım da 9/630 yılında evlendiği rivayet edilen Esmâ bt. en-Nu'mân el-Cevniyye olup, zıfaf olmadan onu boşamıştır.¹⁴

Yukarıda zikredilen hanımlardan başka Hz. Peygamber'in evlendiği, ancak boşadığı ya da zıfafa engel başka bir durumun ortaya çıktığı birçok kadının adı zikredilir (Bk. Tablo 3). Ancak yukarıda zikrettiklerimizin dışında kalan-

10 İbn Habîb, onun Amr b. Kurayza oğullarından Reyhâne bt. Şem'un b. Zeyd b. Hunâfe olduğunu söyler (İbn Habîb, s. 93-94).

11 İbn Sa'd, VIII, 129-131; İbn Habîb, s. 94.

12 Ümmü Habîbe'nin nikâhı daha önce kıyılmış olmakla birlikte Medine'ye gelişi Hz. Peygamber'in Hayber'den dönüşüne rastlamaktadır (Bk. Uraler, *Ümmü Habîbe*, s. 52). İzdıvaçları Hayber'den sonraya denk geldiği için onu Safiyye'den sonra zikrettik.

13 Bk. Uraler, "Mâriye", *DİA*, VIII, 63-64.

14 Hz. Peygamber'in evlilikleri için ayrıca bk. Tablo 1.

ların doğru olmaması gerekir. İbn Sa'd, bazı isimlerin bir kısmının el-Kilâbiye denen hanımın adı olarak rivayet edildiğini nakleder (Bk. Tablo 4).¹⁵ Hz. Peygamber'in evlendiği rivayet edilen ve isimleri etrafında tartışma olmayan hanımlarının dışında zifafa girmediği, kendisini ona hibe eden ya da evlenme teşebbüsünde bulunduğu kadımların sayısını 30'a kadar çıkaran müellifler de bulunmaktadır.¹⁶ Hz. Peygamber'le evlilik yapıldığına dair ortaya çıkan iddiaların, bazı kabile mensuplarının, onunla evlilik yoluyla yakınlık tesis etmeyi iftihar vesilesi yapmalarından kaynaklanmış olması muhtemeldir.

Enes b. Mâlik'ten naklen İbn Kesir'in ifadesiyle söylemek gerekirse Hz. Peygamber 15 hanımla evlenmiş; bunlardan 13'üyle zifafa girmiş; 11 hanımı bir arada nikahında tutmuş; vefat ettiğinde ise dokuz hanımı hayattadır.¹⁷ Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, Hz. Peygamber 14 hanımla nikâhlanmış; bir cariyeyle evlilik hayatı yaşamış ve evlendiği hanımlardan ikisini boşamıştır. Hz. Peygamber'in nikâhlandığı 14 kadının altısı Kureys'ten; biri Ümeyye oğullarının müttefikî Esed b. Huzeyme'den; biri Mustalık'tan; ikisi Hilâl'den ve biri Kilâb'tan olmak üzere üçü Âmir b. Sa'sa'a'dan; ikisi Yahudi olan Nadir oğullarından ve biri Kinde'dendir. Kinde kabilesinden olan hanımı boşadığını hatırlarsak, evli kaldığı hanımların 10'u Mudar'dan, ikisi ise Yahudi Nadir kabilesindedir. Bu tercihin, kültürel denklikle ilişkili olduğu düşünülebilir.

Hz. Peygamber'in Ensârdan evlenmemiş olması, dikkat çekmektedir. Bu hususta farklı bazı yorumlar yapılmakla birlikte¹⁸ Resûlullah'ın (s) yapacağı evlilikler sebebiyle Ensâr kabilelerine karşı koruduğu dengenin bozulmasını arzu etmemiş olması muhtemeldir. Öte yandan Hz. Peygamber'in Haşim oğullarından evlenmediği de hatırlanmalıdır (Bk. Tablo 2).

D. Hz. Peygamber'in Evliliklerinin Sebepleri

Hz. Peygamber'in yaptığı evliliklerin farklı sebepleri olduğu muhakkaktır. Bunları birkaç ana başlık altında şöyle sıralayabiliriz.

1. Zaruretten kaynaklanan evlilikler

Hz. Peygamber, Hz. Hadice'nin vefatından sonra çocuklarının bakımını bir kadına emanet etmek ve yalnızlığını paylaşmak için Sevde bt. Zem'a ile evlenmiştir.

2. Dostlukları pekiştirmek için yaptığı evlilikler

Hz. Peygamber'in, yakın arkadaşı Hz. Ebû Bekr'in kızı Âişe ile evlenme nedenlerinden biri, dostluklarını pekiştirmektir. Yine Hz. Peygamber, Hz.

15 İbn Sa'd, VIII, 141.

16 Bk. İbn Seyyidinnas, 'Uyuru'l-eser, II, 392.

17 İbn Kesir (2), II, 209.

18 Ensâr hanımlarının daha kısıncık oldukları için onlarla evlenmek istemediği rivayet edildiği gibi Hz. Peygamber'in onları kendisine çok bağlı olduğu için diğer kabilelerden evlenmeyi tercih ettiği yorumu yapılır (Bk. Yençeri, s. 115).

Ömer'in kızı Hafsa ile benzer sebeplerle evlenmiştir.¹⁹ O dönemde dostluğu pekiştirmek için bu tip evlilikler önemsendir. Nitekim Hz. Peygamber de iki kızını Hz. Osman ile evlendirmiştir.

3. Siyasî ilişkileri geliştirmek için yapılan evlilikler

Hz. Peygamber'in Medine'de yaptığı evliliklerin önemli bir kısmı, sosyal ilişkileri geliştirme ve bazı kabilelerle akrabalık tesis ederek siyasî ilişkileri ilerletme amacına matuftur.

Evliliklerin, kabileler arası ilişkiler açısından önemli bir fonksiyonu vardı. Bazen ilişkileri geliştirmek, bazen de gerginlikleri azaltmak amacıyla kabile liderinin kızını almak ya da ona kız vermek, sık sık başvurulan yöntemlerden biriydi.²⁰ Hem Hz. Peygamber, hem de Ashabından bazıları, Müslümanlarla diğer kabileler arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla ya da bireysel ilişkilere katkısı düşünülerek bazı evlilikler yapmışlardır. Zira evlilik, kadınla erkek arasında bir ülfet meydana getirdiği gibi aileler ve kabileler arasında da ülfete vesile olurdu.²¹

70 kadar sahabinin şehit düştüğü Bi'r ma'üne olayından (4/625) bir süre sonra Hz. Peygamber'in, Arabistan'ın güçlü kabilelerinden Âmir b. Sa'sa'a ile akrabalık kurmak istediği için Meymüne ile evlendiği belirtilmektedir. Bu evlilikten sonra Âmir b. Sa'sa'a kabilesine mensup heyetler Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüşmüş ve Müslüman olmuşlardır.²²

Hz. Peygamber, görev için gönderdiği bazı sahabilerine de kabile liderinin kızıyla evlenmeyi tavsiye etmiştir. Nitekim Abdurrahman b. 'Avfı Dûmet'l-cendel'de yaşayan Kelb kabilesini İslâm'a davet etmek üzere gönderdiğinde itaat etmeleri halinde liderlerinin kızıyla evlenmesini tavsiye etmiş; Hristiyan olan liderleri Müslüman olunca Abdurrahman, onun kızıyla evlenmiştir.²³

4. Düşmanlığı azaltmak amacıyla yapılan evlilikler

Hz. Peygamber'in Benû Mustalık'ın lideri Hâris'in kızı Cüveyriye ile evliliği, kabileler arasındaki düşmanlığı azaltmak amacıyla yaptığı evliliklerindendir. Yukarıda da değinildiği gibi Müslümanlar ile Benû Mustalık arasında meydana gelen çarpışmadan sonra Cüveyriye ile kavmi esir edilmiş; Hz. Peygamber'in onunla evliliği, akrabalarını esaretten kurtarmıştır.²⁴

19 Hz. Ömer, dul kalan kızıyla evlenmeyi, Peygamberimizin kızı olan eşi Rukayye'nin vefatından sonra Hz. Osman'a teklif etti. Hz. Osman'ın bu teklifi reddetmesi üzerine, aynı teklifi Hz. Ebû Bekr'e yaptı; ancak Ebû Bekr, Hz. Peygamber'in Hafsa'yı istemeye niyeti olduğunu bildiği için ona cevap vermedi. Kısa bir süre sonra Hz. Peygamber Hafsa ile evlendi; Hz. Osman'ın da kızı Ümmü Külsüm'le evlendirdi (İbn Sa'd, VIII, 81-83).

20 Haleñ Şanlıurfa'daki Araplar arasında kan davalarını sona erdirdikten ya da barış tesis ettikten sonra evlenme yoluyla ilişkileri geliştirme yoluna gidilmektedir.

21 Demircan, s. 26.

22 Kandemir, "Meymüne", DİA, XIX, 506.

23 Bk. İbn Sa'd, III, 129, VIII, 298; Belâzuri, I, 378; Demircan, s. 27.

24 İbn Hişâm, III, 339-340; Vâkıdî, I, 411; Belâzuri, I, 441-442; Demircan, s. 26-27; Savaş, "Cüveyriye bint Hâris", DİA, VIII, 146.

Hz. Peygamber'in Hayber'den sonra -Kurayza oğulları muhasarasında öldürülen Nadîr oğullarının lideri- Huyey b. el-Ahtab'ın kızı Safiyye ile yaptığı evlilik ise Yahudilerin düşmanlığını azaltmaya matuf olmalıdır.²⁵ Yine Nadîr oğullarından olmakla birlikte Kurayza oğullarından bir kişiyle evli olup muhasaradan sonra dul kalan Reyhâne ile yaptığı evlilik de düşmanlığı azaltmaya matuf evlilikler arasında sayılabilir.

Müslümanlarla mücadelede ön saflarda yer alan Kureyş'in liderlerinden Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habibe ile evliliğin²⁶ en önemli sebeplerinden biri, Ümeye oğullarıyla aralarındaki düşmanlığı azaltmaktır.²⁷

5. Kadınların sosyal güvencesi olarak yapılan evlilikler

Hz. Peygamber'in evliliklerinin bazıları, dul kalan bazı Müslüman hanımların himaye ve taltif edilmeleridir.²⁸ Ümmü Seleme ile yapılan evlilik, büyük sıkıntılara katlanan fedakâr bir hanımı taltif etmek amacıyla yapılmış olmalıdır. Yine Ümmü Habibe'yle yapılan evlilikte de böyle bir boyut olduğu söylenebilir.

6. Teşri amacıyla yapılan evlilik

Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Cahş ile yaptığı evlilikle Araplar arasında yaygın olan evlatlıkla ilgili bazı uygulamaların ortadan kaldırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Araplar arasında evlatlık, evlat gibi mütalaa edilir; ona varis olunur ve evlatlık olan kişi de kendisini evlatlık alan şahsa varis olurdu. Evlatlığın eşi ile evlenememek de bu alandaki yasaklardandı.

7. Kadınlara dinî bilgileri nakledecek hanımlara ihtiyaç duyması

Hz. Peygamber'in, özellikle kadınları ilgilendiren bazı özel bilgileri hanımları vasıtasıyla diğer Müslüman hanımlara öğretme imkânı bulduğu unutulmamalıdır.²⁹ Hz. Peygamber'in hanımlarından nakdedilen hadisleri dikkate aldığımızda İslâmî tebliğdeki önemleri daha iyi anlaşılır. Özellikle Hz. Âişe'nin bu husustaki rolü bilinmektedir.

E. Hz. Peygamber'in Dörtten Fazla Kadınla Evlenmesi

Hz. Peygamber'in çok kadınla evlilikleri bağlamında değinmek istediğimiz konulardan biri de dörtten fazla kadınla evlenmesidir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber dışındaki Müslüman erkekler için çok kadınla evliliğin dört kadınla sınırlandırıldığı hususunda icma mevcuttur.

İslâm kültüründe Hz. Peygamber dışındaki Müslüman erkekler için evlenilebilecek kadın sayısındaki dört sınırlamasının Kur'ân'a dayandığı kabul

25 Krş. Canan, II, 446. Safiyye, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki evlilik yapmıştı (Bk. İbn Sa'd, VIII, 120).

26 Bk. İbn Hişâm, III, 417.

27 Demircan, s. 27.

28 Kandemir, "Muhammed", *DİA*, XXX, 428.

29 Gümüş, s. 217; Kandemir, "Muhammed", *DİA*, XXX, 428.

edilmektedir. Evliliği dörtle sınırlandırdığı kabul edilen ayetler şunlardır: "Yetimlere mallarını verin, temiz pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahtr. Yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz kadınlardan üçşer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın yahut sahip olduğunuz ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."³⁰

Ayetin açıkça sınırlama anlamına gelip gelmediği ve dört sınırlamasının ayetin literal anlamından çıkarılıp çıkarılmayacağı hususu ayrı bir tartışma konusudur. Ancak evlilikle ilgili birçok hüküm ihtiva ettiği halde Kur'an-ı Kerim'in, bir erkeğin birden çok kadınla evliliğine ilişkin sınırlama niteliğinde açık ve kesin bir ifade içermediğini³¹ söyleyenlerin olduğunu hatırlatmakla yetinelim. Ayrıca ayette geçen "mesnâ ve sülâse ve rubâ'a" ifadesi, "Göklere ve yeri yaratan, melekleri üçşer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun."³² ayetinde de geçtiği halde burada sınırlama anlamında kabul edilmekte; ayet, meleklerin en çok dört kanatlı oldukları anlamında değil, birçok kanatlarının olabileceği şeklinde anlaşılmaktadır.³³

Dört sınırlamasının yukarıda zikrettiğimiz ayete dayandığı kabul edildiği takdirde Hz. Peygamber'in bu hükmün dışında kalmasının dayanağı merak konusu olur. Hamidullah, Resûlullah'ın (s) kendisini toplumda yürürlüğe koyduğu dini hükümlerin dışında tutmadığını ve Kur'an'ın ona mahsus bir istisnaya değinmediğini ve -bildiği kadıyla, Resûlullah'ın kendi ağzından nakledilen hadislerde de böyle açık bir ifade olmadığını söyledikten sonra, "Geriye bir ihtimal kalıyor. Zevcelerin sayısını sınırlayan ilahî hüküm, kendisinin sonuncu nikâhı kıymasından sonraki bir dönemde nazil olmuş olabilir." demektedir. Hamidullah ardından, sınırlamadan sonra Hz. Peygamber'in ayrılma ile ilgili kararı vermelerini hanımlarına bıraktığını, ancak onlardan hiçbirinin bunu kabul etmediğini; Kur'an'ın, "Onlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın. Boşadığın hanımlarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine günah yoktur. Böyle yapman onların mutlu olmalarına, üzülmelerine ve hepsinin, senin verdüklerine razı olmalarına uygundur. Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah haklaıyla bilendir, halimdir."³⁴ ayetiyle meseleyi bir çırpıda hallettiğini, Resûlullah'ın (s) bundan böyle dokuz hanımından ancak dördü ile karı-koca ilişkilerini sürdürdüğünü söylemektedir.³⁵ Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, ayette Hz. Peygamber'in dört sınırlamasının dışında tutulduğuna dair açık bir ifade yoktur. Bundan sonraki ayette ise artık Hz. Peygamber'in nikâhı altındaki kadınların dışında başka kadınlarla evlenmesinin helal olmadığı buyurulmaktadır: "Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan ca-

30 Nisâ 4/2-3.

31 Krş. Derveze, s. 135.

32 Fâtr 35/1.

33 Bk. İbn Kesir (1), I, 460; III, 554.

34 Ahzâb 33/51.

35 Hamidullah, s. 571 [paragraf no: 1113].

riyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir. Allah her şeyi gözetler."³⁶

Bazılarına göre³⁷ Hz. Peygamber'i dört sınırlamasının dışında tuttuğu kabul edilen ayet şudur: "*Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganîmet olarak verdiklerinden elinin altında bulunan kadınları; seninle beraber hicret eden, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını sana helal kıldık. Ayrıca diğer müminlere değil de, sana has olmak üzere, mehirsiz olarak kendini Peygamber'e bağışlayan, Peygamber'in de kendisini nikâhlamak istediği herhangi bir mümin kadını da (sana helal kıldık.) Müminlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleeri hakkında farz kıldığımız şeyleri elbette bilmekteyiz. Bütün bunlar, sana herhangi bir zorluk olmaması içindir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*"³⁸ Ancak ayette, Hz. Peygamber'e has kılınan şey, kadınların mehir almaksızın kendilerini ona bağışlamalarıdır.³⁹

Hz. Peygamber'in dörtten fazla kadınla evlenmesinin açık bir nassa dayanmadığı görülmektedir. Bu durumda ya dört sınırlamasının ayete değil, Müslümanların uygulamasına dayandığı kabul edilecek, ya da bizatihi Hz. Peygamber'in uygulaması, onu sınırlamanın dışında tutan bir delil olarak değerlendirilecektir. Kanaatimizce dört sınırlamasının Kur'an'a dayandırılmadan, Medine örfünden de beslenen Müslümanların icma ile ortaya çıktığının kabul edilmesi halinde mesele daha kolay çözülecektir.

Sonuç

Hz. Peygamber'in çok kadınla evliliklerini yaşadığı dönemin koşulları dikkate alınmadan ve onun hayatını bir bütün olarak göz önüne almadan değerlendirmenin doğru olmayacağı muhakkaktır. Onun yaşadığı dönemde Araplar arasında çok kadınla evlilikler yapıldığı gibi diğer milletlerde ve dinlerde de çok kadınla evlilikler mevcuttu. Dolayısıyla çok kadınla evlilik, İslâm'ın ihdas ettiği bir uygulama değildir.

Araplarda çok kadınla evliliğin pratik bazı sebepleri olduğu muhakkaktır. Bunlar arasında evliliklerin kadınlar için bir sosyal ve ekonomik güvence olması, kabileler arasındaki ilişkileri geliştirmeye katkıları gibi nedenler sayılabilir.

Hz. Peygamber, evlilik hayatının çoğunu tek eşli olarak geçirmiş; ancak Medine'de sahip olduğu sosyal ve siyasî konum sebebiyle birçok evlilikler yapmıştır. Bu evliliklerde, bazı arkadaşlarıyla dostluklarını pekiştirmek, kabileler arasındaki siyasî ilişkileri geliştirmek, düşmanlıkları azaltmak, bazı kadınlara sosyal güvence sağlamak, Arap örfünde mevcut olan bazı uygulamaları kaldırmak ve kadınlara dinî bilgileri nakledecek hanımlara duyulan ihtiyaç gibi sebepler zikredilebilir.

36 Ahzâb 33/52.

37 Bu görüşü savunan âlimlerin isimleri için bk. k. İbn Kesir (2), VI, 445.

38 Ahzâb 33/50.

39 Bk. İbn Kesir (2), VI, 445.

Hz. Peygamber'in dörtten fazla kadınla evlenmesi, ona mahsus bir izin olarak değerlendirilmişse de Kur'an ve sünnette bu anlama gelen açık bir ifade mevcut değildir.

BİBLİYOGRAFYA

- el-Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Ensâbu'l-eşraf*, Thk.: Muhammed Hamidullah, 3. Basım, Kahire [1987].
- Canan, İbrahim, "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)", *Aile Yazıları*, 2. Basım, Ankara 1991.
- Demircan, Adnan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik", *İstem*, 2, 2003.
- Derveze, Muhammed İzzet, *ed-Düsturu'l-Kur'ânî ve's-sünnetü'n-nebeviyye fi şu'uni'l-hayât*, Kahire 1386/1966.
- Gümüş, Sadreddin, "Rasûlullah(s.a)'ın Aile Hayatı ile İlgili Âyetlerin Toplu Değerlendirmesi", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* (İSAV'ın Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi), İstanbul 1988.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Çev.: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed (245/859), *Kitâbu'l-muhabber*, Nşr.: Ilse Lichtentadter, el-Mektebü't-ticârî li't-tubâ'a ve'n-neşr ve't-tevzî', Beyrut (t.y.) (H. 1361 Haydarâbâd basımından ofset).
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (218/833), *Siretu'n-nebî*, Thk.: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Kahire (t.y.).
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr ed-Dimeşki (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm*, Takdim: Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşî, 2. Basım, Beyrut 1408/1988 (1).
- *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm (el-Mektebetü's-şâmîle, el-isdâru's-sânî)* (2).
- İbn Sa'd, Muhammed (230/844), *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, Beyrut 1405/1985.
- İbn Seyyidinnas, "Uyunu'l-eser (el-Mektebetü's-şâmîle, el-isdâru's-sânî).
- Kandemir, M. Yaşar, "Meymüne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX, Ankara 2004.
- "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, İstanbul 2005.
- Savaş, Rıza, "Cüveyriye bint Hâris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul 1993.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 5. Basım, Kahire [1986].
- Tuğ, Salih, "Resûlullah Muhammed(as)'ın Evliliklerinde Kronolojik Yapı", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* (İSAV'ın Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi), İstanbul 1988.
- Uraler, Aynur, *Peygamberimizin Hanımı Ümmü Habibe ve Rivayetler*, Beyan Yayınları, İstanbul 1995.
- "Mâriye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVIII, Ankara 2003.
- Vacca, V., "Zeyneb bint Huzayma", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1986.
- el-Vâkidî, Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbu'l-meğâzî*, Thk.: Marsden Jones, 3. Basım, Beyrut 1404/1984 [Londra 1966 basımından ofset].
- Yeniçeri, Celal, *Devlet Başkanı ve Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, İstanbul 2000.

TABLO 1: Hz. PEYGAMBER'İN NİKAHLADIĞI HANIMLAR, KABİLELERİ, EVLENME TARİHLERİ VE YAŞLARI								
	Resûlullah'ın Evlendiği Hanımlar	Kabileleri	Evlendiği Tarih	Evlendiği Sırada Yaşı ⁴⁰	Evlilik Sırasında Resûlullah'ın Yaşı ⁴¹	Resûlullah'ın Evlenmeden Önceki Evlilik Durumu	Vefat Tarihi	Çocukları
1	Hadice bt. Huveylid b. Esed	Esed	596 ?	40	25	Dul-iki evlilik	19 Nisan 620	Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Kolsüm, Fâtıma, Tayyib (Abdullah), Tâhir
2	Sevde bt. Zem'a	Amir b. Lüey	620	50	49	Dul	22/643	
3	Aişe bt. Ebi Bekr	Teym	Şevval 2/Nisan 624	10	53	Bekâr	17 Ramazan 58/14 Temmuz 678	
4	Hafsa bt. Ömer	Adî	Şaban 3/ Ocak 625	20	54	Dul	45/665 ?	
5	Zeyneb bt. Huzeyme el-Hilâliyye	Amir b. Sa'sa'a	3/625	30	54	Dul, iki evlilik ⁴²	3/625	
6	Ümmü Seleme	Mahzûm	Şevval 4/Nisan 626	30	55	Dul	59/679	
7	Cüveyriye bt. Hâris	Mustalık	Şaban 5/ Ocak 627	20	55	Dul ⁴³	56/676	
8	Zeyneb bt. Caş	Esed b. Huzeyme	Zilkade 5/ Mart 627	36	56	Dul	20/641	
9	Reyhâne bt. Zeyd b. Amir	Nadir (Kurayza'dan evli)	Muharrem 6/Mayıs 627		56	Dul	11/632	
10	Safiyye bt. Huvey	Nadir	Cemaziyelahir 7/ Ekim 628	17	58	Dul-iki evlilik	50/670	
11	Ümmü Habibe bt. Ebi Süfyan	Umeyye	7/628	37	58	Dul	59/679	
12	Mariye bt. Şem'un el-Kibîyye (Cariye)	Kiptî	7/628		58		16/637	İbrahim
13	Meymüne bt. el-Hâris b. Hazn el-Hilâliyye	Amir b. Sa'sa'a	Zilkade 7/ Mart 629	36	58	Dul-iki evlilik	51/671	
14	Fâtıma bt. ed-Dahhâk b. Süfyan el-Kilâbiyye		Zilkade 8/ Şubat 630		59		60/680 (Resûlullah tarafından boşanmıştır)	
15	Esmâ bt. en-Nu'mân b. Ebi'l-Cevn		Rebiülevvel 9/ Haziran 630		60		Hz. Osman döneminde vefat etti (Zifaf olmadan Resûlullah tarafından boşanmıştır)	

- 40 Hz. Peygamber'in hanımlarının yaşları kaynaklarda verilen bilgilere dayanılarak hicri takvime göre hesap edilmiştir.
- 41 Hz. Peygamber'in yaşı, miladi takvime göre hesap edilmiştir. Hicri takvime göre hesap edildiğinde her 33 yıl için bir yıl eklemek gerekir.
- 42 V. Vacca, "Zeyneb bt. Huzayma", İ.A., XIII, 554.
- 43 Cüveyriye'nin bâkire olduğu ifade edilmekte ise de (Tuğ, s. 206) onun kocasının Mustalık oğulları (Müreyst) gazvesinde öldüğü rivayet edilmektedir (İbn Sa'd, VIII, 116).

TABLO 2: HZ. PEYGAMBER'İN EVLENDİĞİ HANIMLARIN KABİLELERE GÖRE DAĞILIMI			
KABİLELER		BOYLARI	HANIMIN ADI
Adnan	Kureys	Esed (Bith)	Hadiçe bt. Huveylid
		Âmir b. Lüey (Zevâhir)	Sevde bt. Zem'a
		Teym (Bith)	Âise bt. Ebi Bekr.
		Adî (Bith)	Hafsa bt. Ömer
		Mahzûm (Hâfih)	Ümmü Selme
		Umeyye (Bith)	Ümmü Habibe bt. Ebi Süfyan
	Âmir b. Sa'sa'a	Hilâl	Zeyneb bt. Hzeyme el-Hilâliyye
		Hilâl	Meymüne bt. el-Hâris b. Hazn el-Hilâliyye
		Kilâb	Fâtıma bt. ed-Dahhâk b. Süfyan el-Kilâbiyye (Boşadı)
	Huz'a	Mustalik	Cüvevriyye bt. el-Hâris
Esed b. Hzeyme		Zeyneb bt. Cahy	
Kahlan	Kinde	Esmâ bt. en-Nu'mân b. Ebi'l-Cevn (Boşadı)	
Yahudi	Nadir	Revhâne bt. Zeyd b. Amr	
Kabileleri		Safiyye bt. Hzeyy	
Kıntı		Mariye bt. Sem'un el-Kibtiyye (Cariye)	

TABLO 3: İBN HABİB'İN ZİKRETTİĞİ DİĞER HANIMLAR ⁴⁴		
1	Gureyye bt. Dûdân b. Avf b. Câbir ... b. Amir b. Lüey	Mekke'de evlendi. Boşadı.
2	Havle bt. el-Hüzeyl b. Hübeyle ... b. Ciann b. Tuğlib (Dihye el-Kelbi'nin kız kardeşi)	Yolda vefat etmiştir.
3	Şirâf (Dihye el-Kelbi'nin kız kardeşi)	Vefat etti.
4	el-Âliye bt. Zibyan b. Amr ... b. Ebi Bekr b. Kilâb	Boşadı.
5	Sinâ bt. es-Salt b. Hârise ... b. Avf es-Sülemi	Zıfat olmadan vefat etti.
6	Kayle (Es'as b. Kays'ın kız kardeşi)	Yoldayken Hz. Peygamber vefat etti.
7	Kindeli bir kudm (Esmâ bt. Nu'mân dışında)	Hz. Peygamber'den Allah'a şükrünü söylemesi üzerine boşadı.
8	Sinâ	
9	Sinâ bt. Süfyan b. Avf b. Ka'b b. Ebi Bekr b. Kilâb	
10	Amre bt. Zeyd b. Übeyd ... b. Kilâb	Kendisinde sedef hastalığı olduğunu öğrenince boşadı.
11	Leyla bt. el-Halim b. Adî	Kendisini Hz. Peygamber'e hibe etmiş; kabul ettikten sonra kabilesi tarafından yapığa eleştirildi. Hz. Peygamber'le beraber olmadı.

TABLO 4: İBN SA'D'İN ZİKRETTİĞİ HZ. PEYGAMBER'İN NİKÂHLAYIP ZİFAFA GİRMEDİĞİ HANIMLAR ⁴⁵		
1	el-Kilâbiyye	Bu hanımın adını Fâtıma bt. ed-Dahhâk, 'Amra bt. Yezid, el-Âliye bt. Zibyan ve Seba bt. Süfyan b. Avf olduğuna dair farklı rivayetler nakletmiştir. Nikah, Zilkade 8/ Şubat 630'da gerçekleşti; 60/680'da vefat etti.
2	Esmâ bt. en-Nu'mân el-Cevniyye	Evlilikleri Rebiülevvel 9/ Haziran 630'da meydana gelmiştir.
3	Kuteyle bt. Kays	Müellif, Es'as b. Kays'ın kızkardeşi olan bu hanımla evliliğin reddedildiğini söyler.
4	el-Kinâniyye	Müellif, bu hanımla evliliğin de reddedildiğini ifade eder.
5	Müleyke bt. Ka'b	Benü Leys kabilesindir.

44 İbn Habîb, s. 81-97. Burada, 1. Tabloda zikredilmeyen hanımlara yer verilmiştir.

45 İbn Sa'd, VIII, 141. 218-220.